

УДК 821.134.2.09:070(477.83/.86)''191/193''

ІСПАНСЬКІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ НА СТОРІНКАХ ГАЛИЦЬКОЇ ПЕРІОДИКИ 10-30-Х РР. ХХ СТ.

Ярина Васильців

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна;
e-mail: Yruna@ukr.net*

Досліджено українське прочитання творчості іспанських письменників М. де Сервантеса, М. де Унамуну, В. Бласко Ібаньеса, переклад їхніх творів на сторінках галицьких видань зазначеного періоду. Показано зацікавлення іспанськими письменниками, яке відображає багатолітню рецепцію іспанської літератури українською культурою.

Ключові слова: Сервантес, Унамуно, Ібаньес, галицька періодика, іспанська література, І. Дубицький, журнал "Ми".

Наші повідомлення вже торкалася окремих питань стосовно іспанських зацікавлень в українському літературознавстві у статтях "До витоків українсько-іспанських літературних взаємин" (історико-літературознавчий аналіз), надрукованій у міжвузівському збірнику наукових статей "Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство" Запорізького національного університету і Бердянського державного педагогічного університету, та "Іспансько-українська письменниця Наталена Королева (огляд літературознавчих досліджень про письменницю)", що побачила світ у науковому віснику Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Глибше ця наукова проблема висвітлена у статті "Іспанська література на сторінках "Літературно-наукового вістника"", поданій до друку. Окремий інтерес становлять іспанознавчі публікації на сторінках галицьких видань 30-х рр. ХХ ст. журналів "Ми", "Дзвони", зокрема першого часопису, в якому працював відомий дослідник і перекладач іспанських письменників журналіст Іван Дубицький.

Безперечно, найбільше зацікавлення у літературознавців, що друкувалися на сторінках цих журналів, викликала творчість М. де Сервантеса та його роман "Дон Кіхот" стосовно найактуальніших проблем тогочасного європейського життя. Хронологічно варто тут згадати і статтю поета, фейлетоніста, театрального діяча Степана Чарнецького (1881–1944) "Сервантес", присвячену річниці смерті автора роману "Хитромудрий ідалго Дон Кіхот з Ламанчі", опубліковану в ч. 112 газети "Українське слово" за 1916 рік. У цій статті Степан Чарнецький визначає твір Сервантеса, як "... один з найславніших творів людського духа, се величний образ борби між шляхетними поривами чуття та твердою дійсністю, між поезією й прозою життя". Автор статті повідомляв, що "на українську мову переклав "Дон Кіхота" др. Іван Франко. Не є се повний переклад,

а як зазначав сам І. Франко, “свобідна переробка головної основи першої частини та закінчення другої частини повісти, переробка з прози на вірші уложені на взірць еспанських народних романсів”. Крім цього, Ст. Чарнецький додавав, що “до нині діждався “Дон Кіхот” у нас трьох видань”. Стосовно рецепції роману М. де Сервантеса в україномовному просторі, С. Чарнецький висловлювався так: “Завдяки Франкови став у нас твір Сервантеса дуже популярний; читають його старі й молоді”. Український читач мав змогу отримати також більшу інформацію про М. де Сервантеса та його “Дон Кіхота”. Описуючи життя М. де Сервантеса С. Чарнецький, побіжно згадував, що письменник “написав повість “Галатея”, опісля вступив до театру, для якого в короткім часі написав около 30 творів. Твори ті виставлювано в Мадриті, та майже всі вони не мають тривкої стійности” [11].

Тема “донкіхотства” стає ключовою темою літературознавчих статей галицьких науковців завдяки образу Дон Кіхота, який неодноразово присутній у творчості іспанських письменників. До згаданої теми звертається небіж Лесі Українки – український поет, прозаїк, драматург та редактор Юрій Косач (1908–1990) із статтею “Донкіхотова місія і М. Унамуно”, опублікованою в ч. 6 літературно – наукового журналу “Дзвони”. У цій статті Ю. Косач висловлює своє бачення твору “Життя Дон Кіхота” М. де Унамуно: “це, судячи по заголовку, коментар до Сервантесового твору, але в дійсності це наскрізь оригінальний твір, що має вартість творів релігійної і моральної філософії, якої засадничі елементи збережені в шляхетній і войовничій одчайдушності лицаря Сумного Обличчя. Це не докторська теза, не праця нашипгана ерудицією – це цілковито оригінальний твір, написаний на полях шедевру, що належить до найкращих у світовій літературі” [5, с. 237]. Ю. Косач подає цитату з передмови М. Унамуно, яка дозволила б краще зрозуміти задум, який мав автор при написанні твору: “Я написав цю книгу, щоб протиставити Дон Кіхота сервантистам і ерудитам, щоб створити книгу життя з книги, яка для багатьох була і є мертвими листами” [5, с. 238]. Розуміння М. де Унамуно образу Дон Кіхота знаходимо в його наступних висловлюваннях: “Дон Кіхот – не маняк, не самотник, не божевільний: з ним споріднені Сід Кампеадор, Св. Тереса, Пізарро, Ігнат Льюйоля, особливо цей останній, мандрівний лицар віри, воїн, що став капітаном душ”. На думку Унамуно – філософа, Дон Кіхот залишив іспанцям “людину, одвічну й живу людину, вартіснішу за всі теорії. Інші народи залишали книги й інституції, а ми, іспанці, залишили душі” [5, с. 239]. На завершення статті Ю. Косач подав свою точку зору та позицію щодо даної теми: “Дон Кіхот це вся Еспанія, з її війною проти вітраків, з боротьбою за химери й ілюзії, середньовічна героїчна Еспанія, що боролась із ренесансом, реформацією і революцією”.

Побіжно згадує Сервантеса у своїй статті про Вісенте Бласко Ібаньеса “Невгамований еспанець”, опублікованій у ч. 3 журналу “Світ” за 1928 рік, український літературний критик, літературознавець, письменник, поет та перекладач Михайло Рудницький (1889–1975), подаючи цитату з прологу твору “Аргонавти” досліджуваного ним іспанського письменника: “Еспанія находиться не тільки в Європі і що цей півострів є тільки провінцією духової та мистецької Еспанії, поділеної на 20 народів, мов на округи великої Республіки, що простяглась через половину планети, над берегами всіх морей, у всіх підсоннях і географічних ширинах, а якої ідеальний і незмінний президент зветься Мігуель де Цервантес” [8].

Серед часто згадуваних іспанських письменників на сторінках галицької періодики того періоду окрім М. де Сервантеса, потрібно назвати П. де Кальдерона, М. де Унамуно, Лопе де Вегу; в галицьких часописах трапляються переклади творів Вісенте Бляско Ібаньеса, Паляціо Вальдеса, Рамона Гомеса де ля Серна, Хосе Ортеги-і-Гассета, Умберто де Кампоса та Рамона Переса де Аяля, Габрієля Міро, а також менш згадуваних Беніто Переса Гальдоса, Хосе Ечегерай-і-Ейсагірре. М. де Унамуно нерідко згадують у працях українських авторів минулого століття, а саме в передмові І. В. Дубицького до його ж перекладу твору Рамона Переса де Аяля “Упадок дому Лімонів”, опублікованої у кн. III літературного неперіодичного журналу “Ми” за 1934 р. І. Дубицький називає Мігеля де Унамуно “найвизначнішим для європейськості Еспанцем, який живе, і є, взагалі, найвизначнішим Еспанцем від часів Гої...” Далі автор передмови описує світобачення іспанського митця, вказуючи, що той “голосить твердо, із свого нутра незломної пра-людини, лише мало, але зате цілком глибокі речі, що їх він збагнув і знає: про значіння віри, крові, трагічності, постави, про Дон – Кіхота, як найвищий символ людини”. У кн. II журналу “Ми” за 1934 рік І. Дубицький опублікував свій переклад есе Мігеля де Унамуно “В обороні антипатії”.

Мігелю де Унамуно, як видатній постаті іспанської літератури та філософії, присвячена вже згадана нами стаття Юрія Косача “Донкіхотова місія і М. Унамуно”. Автор статті подавав своє бачення творчої діяльності та світосприйняття Унамуно, який “був самотній поміж сучасниками. Він був чужий їм – поступовцям, соціалістам своєю містиккою, але в ньому перебувала душа Еспанії, яку він хотів знову повернути до істотного їй середньовіччя (“ідеється завжди вперед, хоч би відступаючи”), яку він хотів учинити знов “неспокійною і поспішною”, як у часи Reconquista чи конкістадорівських виправ”. ... І далі: “Духове обличчя Унамуна зарисувалося передовсім у двох капітальних його творах, “Життя Дон Кіхота” і “Трагічний сентимент життя”. Але це також і філософія еспанської раси, бо синтеза, до якої дійшов Унамуно, сперта безперечно на національних, суто еспанських первнях. Католик, Унамуно наближений більше до католиків типу Паскаля і Боссюета, ніж до томістів” [5, с. 235]. Ю. Косач торкнувся і теми “Покоління 1898 року” в історії іспанської культури, що позначало широкий ідейний і культурний рух, який виник наприкінці XIX століття в середовищі іспанської інтелігенції під впливом глибокої кризи іспанської держави, що особливо яскраво виявилася під час невдалої для Іспанії іспано-американської війни 1898 року. Автор статті так висловлюється про представників “Покоління”: “Плеяда письменників кінця XIX ст., як Бароха, Азорін, Міро, Бляско Ібанез, Перез де Аяля, Валле Інклян, Бенавенте і Унамуно – це були ті, що “більш-менш знали, чого вони не хочуть, але не знали точніше, чого хочуть”. З цих зревольтованих, – що зрештою дали блискуче поліття еспанської новітньої літератури (хоч би Бляско Ібанез) і приготували прихід молодішій генерації, яка перебувала уже поготів ув орбіті модерних європейських течій мистецтва і духовості, – без сумніву найбільш здекларованим і суцільним був Унамуно” [5, с. 236]. Письменники “Покоління 1898 року” також згадуються у статті “Щурат: новочасна іспанська література” (ч. III, 1909 р.) журналу “Учитель”: “До молодого покоління належить молодий, плідний Піо Бароха, якому передовсім вдаються реалістичні образки з народного життя, і Валле Інелан, автор чудових новель, правдивих ліричних

поем, де подибуємо споконвічні звичаї і світогляд селян іспанської Галіції. ... Найпродуктивнішим і найпопулярнішим під сю добу автором комедій є Якінто Беновенте; в кожній песі його, звичайно острій та делікатній сатурі, виміреній против вислих сфер суспільности, чути дух поступу і вольнодумства” [6, с. 171].

В галицькій періодиці багато був поданий і видатний іспанський письменник і політичний діяч, Вісенте Бласко Ібаньєс (1867–1928), автор оповідань, повістей та романів. Письменник став знаний українському читачеві не лише завдяки дослідженням його творчості і перекладам його творів, що належали Вол. Самійленку, але також через статті інших дослідників. Потрібно зазначити тут уже згадану статтю 1908 р. “Щурат: новочасна еспанська література”, підписану криптонімом, Л-ь-т., в якій писалося: “Перворядний еспанський повістеписатель Ібанец, автор перекладаних майже на всі європейські мови повістей: “Бодага”, “Катедра”, “Інтруз”, автор чарівних новель, описів подорожи і артикулів про штуку, так характеризує новочасну іспанську літературу”.

Значно більшу інформацію про Ібаньєса знаходимо у вже згаданій статті Михайла Рудницького “Невгамовний еспанець”. З перших же слів автор надає Ібаньєсу чільне місце в іспанській літературі: “Здається, що від часів “Дон-Кіхота”, який заступає імя автора, Ібанєс був першим письменником, який пригадував нам, що Еспанія теж має свою літературу” [8]. М. Рудницький насамперед подавав узагальнену оцінку творчості іспанського письменника: “Ібанєс не був доставцем легкої чи сензаційної літератури, під смак модних читачів. Коли ці читачі находили в його творах те, що захоплювало їх у кіні, цирку, великомійській юрбі, часописі чи в політичній боротьбі, він змалював це не з думкою про них, а виключно тому, що сам те пережив, або хотів це відтворити для власного захоплення” [8]. Далі автор статті деталізував творчий доробок Ібаньєса: “Бласко Ібанєс у статті призначеній для історика еспанської літератури сам поділив свою творчість на три доби. У першій добі ... написав він перший цикл повістей, починаючи в 1894 р. “Arroz у Tortana” (щось у роді “Евшан – зілля”), далі: “Хижина”, “Маєва квітка”, “Повії та багно”, “Помаранчеві гаї””. Про наступну добу дізнаємося, що “Це цикл “Ля Бодета”, “Ля Горда”, “Ля Катедраль”, “Невідомий гість”, який скінчився “Голою жінкою”, “Кровю на арені”, “Мертвими, що наказують””. М. Рудницький також інформував про те, що “Третя доба починається аж після кількатиного побуту його в Америці, де він пробував усього: професії вільного прелетента, ковбоя, кольонізатора диких пустар. Після 5-літньої “школи життя” він пише “Аргонавтів” прольог до низки повістей, що мали змалювати еспанське життя в американських колоніях...” [8]. Наприкінці статті М. Рудницький ще раз нагадував читачеві, що цей видатний іспанський письменник вартий уваги українських дослідників: “... писав із таким палом, що інший письменник ледве чи міг би за такий час переписати рукопис – кільканадцять годин денно” [8].

У статті “Щурат: новочасна еспанська література”, про яку говорилося вище, також подавалася коротка інформація про іспанського письменника і критика, члена Іспанської академії з 1906 р., а також автора статей про іспанську літературу Паляціо Вальдеса (1853–1938), який “... великий артист, щирий та глибокий, від кількох літ не взяв пера до рук...”. Разом із ним у статті значилися й інші тогочасні іспанські пись-

менники, як-от Перес Гальдос і Ечегерай: *“Наша сучасна література визначається творчою силою, продуктивністю і багатством талантів. На першій місці треба поставити повість. Старий Перец Гальдос викінчує цикл своїх “Національних епізодів”, історичних новель, в яких по мистецьки обробив найважніші події XIX в. ... Голосний Ечегерай, відзначений недавно премією Нобля, похилився вже до старости, але в ряди-годи виставить якусь драму, яка все може числити на успіх”* [6, с. 172].

Ще одне знайомство українського читача з іспанським письменником Арманом Паласіо Вальдесом відбулося в ч. 6–7 літературно-наукового журналу “Дзвони” за 1934 р., де публікувався український переклад його повісті “Трішниця – свята”, зроблений невідомим перекладачем. До перекладу подавалася коротка редакційна довідка: *“Вальдес це еспанський письменник, що пише від II пол. XIX в. Ось тут подаємо виїмки з його повісти під тим самим наголовком, яка на днях появилася в польськiм перекладі. Про напрям того письменника скажуть найкраще подані виїмки”* [2, с. 288].

Вагомий внесок у поширення іспанської літератури серед галицького читача зробив український журналіст, літературознавець та перекладач Іван Дубицький (*роки життя невідомі* – прим. Я. В.). Відомості про його життя та творчість містять численні прогалини. Знаємо, що упродовж 1933–1939 рр. І. Дубицький був редактором журналу “Ми” у Варшаві, в якому друкувалися його переклади творів Хосе Ортега-і-Гассета “Смерть і воскресіння” (есеї) (1935), Рамона Переса де Аяла “Упадок дому Лімонів” (повість) (1934), Мігеля де Унамуно “В обороні антипатії” (есеї) (1934). Ще одна його перекладацька праця, а саме оповідання Габріеля Міро “Страсний Тиждень. Вербна Неділя. Страстний Понеділок” друкувалося в ч. 96 (13. 335) журналу “Діло” за 1933 р. У виносці від редактора дізнаємося наступну інформацію про цього іспанського письменника: *“еспанський повістяр родився 1879 р. в Аліканте, помер у Мадриді 1930 р. Його головні твори: Історія мого друга, Цвинтарні вишині, Картини Страстей Господа Нашого, Отець святий Даниїл, Прокажений Єпископ, Картини патріархів, Заснула мряка”*; в інформації додавалося, що *“з останньої книжки ми й вибрали оці роздумування на тему Страсного Тижня, які може дадуть приблизне, хоч слабе, уявлення про глибоку поетичність і красу оригіналу”* [7, с. 2].

Інший переклад І. Дубицького бачимо у львівському літературно-науковому, мистецькому і громадському місячнику “Нові шляхи”, (ч. 8, 1929 р.) – йдеться про твір іспанського письменника XX ст. Рамона Гомеса де ля Серни “Приніс”.

Для своїх перекладів журналіст і літературознавець вибирав вагоміші постаті іспанської науки і літератури. Насамперед Х. Ортега-і-Гассет, Р. Перес де Аяла, Мігель де Унамуно та Г. Міро були сучасниками українського митця, усі ці постаті зробили великий внесок у розвиток літератури та культури не тільки Іспанії, а й інших країн. Х. Ортега-і-Гассет (1883–1955) – іспанський філософ і соціолог, отримав міжнародну славу з появою у 1930-х р. його праці “Повстання мас”. Р. Перес де Аяла (1880–1962) – письменник, журналіст, один із найоригінальніших романістів свого часу. Мігель де Унамуно (1864–1936) – іспанський філософ, письменник, видатна постать “покоління 98 року” (групи іспанських письменників, які гостро переживали у своїй творчості кінцевий крах іспанської імперії, що довершився поразкою в іспано-американській війні).

Про М. де Унамуно І. Дубицький писав у передмові до свого перекладу твору Рамона Переса де Аяля “Упадок дому Лімонів”, що друкувався 1934 р. у кн. III літературного неперіодичного журналу “Ми”. У тому ж журналі, у кн. II за той самий 1934 р. був опублікований переклад есею іспанського письменника “В обороні антипатії”, зроблений І. Дубицьким.

Діяльність І. Дубицького також пов’язуємо з науковими проблемами іспанської Шевченкіани та іспансько-українських літературних взаємин взагалі. Учений був співавтором та упорядником т. 15 Повного видання творів Тараса Шевченка за редакцією Р. Смаль-Стоцького, присвяченого рецепції творчості Т. Шевченка різними світовими культурами. У своїй статті І. Дубицький зауважував, що “іспанський і еспансько – американський культурний світ знає про Шевченка дуже мало так само як і про українську справу взагалі”. І далі автор статті додавав: “Можна це почасти пояснити тим, що іспанці, зв’язані культурно і економічно з Заходом, зовсім не виявляють заінтересованія для слов’янських літератур, з винятком хіба російської” [3, с. 446].

До інформації стосовно входження іспанської літератури в український культурний простір через публікації на сторінках галицьких періодичних видань варто додати ще одну давнішу публікацію “іспанської казки” “Душі покійників”, підписаної “письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи”, що була надрукована у львівському ілюстрованому двотижневику для дітей і молоді “Дзвінок” в ч. 17 за 1899 рік, призначеному для дітей середнього і старшого віку.

Як бачимо, ознайомлення з українською періодикою 10–30-х рр. XX ст. засвідчує особливе зацікавлення творчістю іспанського філософа і письменника кін. XIX – поч. XX ст. Мігеля де Унамуно: статті про письменника, переклади його есеїв з’являються на сторінках різних галицьких журналів. Цей факт висуває цікаву наукову проблему стосовно рецепції творчості цього філософа і письменника на сторінках галицької періодики. Не менш цікавим є і дослідження літературознавчої та перекладацької спадщини журналіста Івана Дубицького, одного із найактивніших шанувальників і популяризаторів іспанської літератури на українських теренах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аяля Рамон Перес де. Упадок дому Лімонів // Ми. – 1934. – кн. 3. – 86–90 с.
2. Вальдес Арманд Паляціо. Грішниця – свята // Дзвони. – 1934. – ч. 6–7. – С. 288–297.
3. Дубицький І. Відгуки про Шевченка в мовах голяндській, еспанській, португальській, каталонській, фінській, естонській та інших // Повне видання творів Тараса Шевченка / За ред. Р. Смаль-Стоцького. – Варшава – Львів, 1938 – Т. XV. – С. 445–447.
4. Душі покійників. Письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи // Дзвінок. – 1899. – ч. 17. – С. 257–260.
5. Косач Ю. Донкіхотова місія і М. Унамуно // Дзвони. – 1938. – ч. 6. – С. 235–240. 6. Л-ь-т. Щурат: новочасна еспанська література // Учитель. – 1908. – ч. 3. – С. 171–172.
6. Міра Габріель. Страсний Тиждень. Вербна Неділя. Страсний Понеділок // Діло. – 1933. – ч. 96 (13.335). – С. 2–3.
7. Рудницький М. Невгамовний еспанець // Світ. – 1928. – ч. 3. – С. 2.
8. Серна Рамон Гомес де ля. Приніс // Нові шляхи. – 1929. – ч. 8. – С. 284–286.
9. Унамуно Мігель де. В обороні антипатії // Ми. – 1934. – кн. 2. – С. 124–129.

10. Чарнецький С. Сервантес. // Українське слово. – 1916. – ч. 112. – С. 1.

*Стаття надійшла до редколегії 17.10.2013
Прийнята до друку 10.01.2014*

ИСПАНСКИЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НА СТРАНИЦАХ ГАЛИЦКОЙ ПЕРИОДИКИ 10–30-Х ГОДОВ XX В.

Ярына Васыльцив

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, Львов, 79000, Украина;
e-mail: Yruna@ukr.net*

Исследована информация об украинском прочтении испанских писателей М. де Сервантеса, М. де Унамуно, В. Бласко Ибаньеса, перевод их сочинений на страницах галицких изданий данного периода. Предложена панорама вхождения наиболее значительных испанских писателей в украинскую культуру посредством галицкой периодики 10–30-х годов XX в.

Ключевые слова: Сервантес, Унамуно, Ибаньес, галицкая периодика, испанская литература, И. Дубицкий, журнал “Мы” (“Ми”).

THE SPANISH LITERARY INTERESTS ON THE PAGES OF THE HALYCHYNA PERIODICALS OF THE FIRST DECADE – THE THIRTIES OF THE XXTH CENTURY

Yaryna Vasylytsiv

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytets'ka St., L'viv, 79000, Ukraine;
e-mail: Yruna@ukr.net*

The information about Ukrainian reading of the Spanish writers' works such as M. de Cervantes, M. de Unamuno, V. Blasco Ibañez, the translation of their works on the pages of Halychyna editions in that period is given in the article “The Spanish literary interests on the pages of the Halychyna periodicals of the 10ths-30ths of the XX th century”. The panorama of interest in more considerable Spanish writers that represents the long-term reception of the Spanish literature by Ukrainian culture springs up.

Keywords: Cervantes, Unamuno, Ibañez, Halychyna periodicals, Spanish literature, I. Dubytskyi, magazine “My”.